

A megfagyott füttyszó

Urbán János

Semmije sem volt már, csak a nadrágja meg a kabátja. Ing és gatyá nélkül járt, harisnya évek óta nem takarta lábát, de azért a füttös, kedve megmaradt.

Néhány nappal ezelőtt még baltája is volt. Éles, a munkában megfényesedett baltája úgy lapult meg a hóna alatt, mint vadásznak a fegyvere vagy mint a teniszütő, úgy mint sokat utazgató és hatalmas pénzeket kereső, csoda tudja milyen utazónak a táskája. Egészen hozzánőtt. Éjszaka ott hevert a feje melletti széken. Este, mikor lefeküdt, mielőtt behunyta a szemét, a baltára tekintett. Úgy érezte, hogy ilyenkor a balta hunyorít, és ha beszélni tudna, azt mondaná, hogy csak aludj, édes gazdám, majd én vigyázok rád is, meg a kincsedre is. Úgy bizony, a kincsek-re, mert nagyon nagy kincs volt ám az a ferdesarkú bakancs, a rojtosaljú nadrág, meg az a kissé zsírfoltos kabát, hogy az izzadságszagú micisapkáról ne is beszéljünk. Reggel pedig, amikor felébredt, a balta — persze ismét ha beszélni tudna — úgy kezdené, hogy az éjszaka szépen megvigyázott mindent, és mivel semmi sem hiányzik, nyomban neki kellene kezdeni a favágásnak, hogy legyen miből kifizetni azt a pá-

linkát, meg a karéj kenyeret a hozzávaló szalonnával, töpörtyűvel, amit minden reggel még egy favágónak is illene elfogyasztania.

Ilyen szép és nyugodt éjszaka után a balta enyhe biztatására aztán elindulnak. Az ajtót gondosan be kell zárni, nehogy valamelyik haragos, vagy csibész ellopja az áldott ágyat, amelynek sodronyán olyan édesen pihentető, szépséges álmokat lehet álmodni az eljövendő életéről, az asszonyról, a gyerekekről és a jó ételekről... Tehát az ajtót gondosan be kell zárni, nehogy valami váratlanul felborítsa az álmok szekerét, mely olyan szépen elindul és döcög minden este egész reggelig az eljövendő élet útján. Ó, de ez az út nagyon hosszú ám! Mennyi, de mennyi állomás van közben a végállomásig!

Ajtózárás után a favágó beszélgetni kezd a baltájával. Biztatja, hogy ma biztosan lesz mit aprítania. Dolgoznak bizony, de még mennyire, hogy dolgoznak, ha kell egész napon át is aprítják majd a fát valahol, valamelyik udvarban vagy pincében. Nagy nekibuzdulással mennek a beltéri köpködő felé, ahova majd jön az a valaki, talán egy szép, mosolygó és illatos asszony-ság, aki felfogadja őket dolgozni. De

végeredményben az sem lesz baj, ha valamilyen vén csoroszlya jön értük. Foghíjas szájával alkudozik, köpköd, sopánkodik, míg végül megegyeznek. No, és ha valamelyik jól öltözött férjet szalaszítja ki a felesége? Talán még a férjek a legkönnyebb esetek. Ha sokat okoskodnak, szóba se állnak velük. De hogyan teheti meg ezt az ember azokkal a szépséges asszonyokkal vagy éppenséggel lánykakkal, akik olyan ijedten és gyanakvóan néznek az ember öltözékére, hogy legjobb mindjárt megegyezni velük. És már lehet is menni utánuk, titokban szívni a testük vagy a ruhájuk finom illatát.

Ó, de nemcsak a végállomásig, hanem az elképzelt, egyszerű házasetig is hosszú az út. A lakástól bizony nagyon messze van a köpködő, és a köpködőig hány meg hány ismerős kocsmá, szagok, illatok, ízek, ismerősök, kocsmárosok, kocsmárosnők. Jaj, csak az elsőt elkerülje az ember, talán a második kocsmáig már lesz valaki, aki munkába hívja! Mert ott, abba a második kocsmába már mégiscsak be kell térni... Be, be, ott a Giza. A kövér Giza. Reggelenként korán még ott takarít... Hajlong... milyen rövid a szoknyája, és hogy felcsúszik, ha a padlót törli... A Giza? Azt mondják, hogy az a vén kopasz kocsmáros is szerető. Egye meg a fene a cudarját, kihasználja azt a szegény elvált asszonyt... Ó, ha csak egyszer sokat kereshetne. Nem adna a mende-mondákra... megkérné Giza kezét.

Itt kezdődik minden, az otthona és a köpködő közötti út második kocsmájában. Hát el lehet onnan a kiskocsmából mozdulni, mikor a Giza... Ó, a Giza... És aztán? Hányszor el sem jut a beltérig... Hány napon át nem aprítanak fát. A kocsmáros tíz pálinkát hitellez, aztán addig nem ad, amíg nem látja az árát. Bűdös dög az a kocsmáros. Tíz pálinka után másnap reggel a balta meg csak bámul. De aztán újra rendbejön minden. Kissé ugyan mámoros az ember, de annyi akarata még van, hogy elkerülje a kocsmát, ahol a Giza dolgozik. Nem, nem azért, mert nem akarja látni, hanem mert nincs miből kifizetni a kocsmát, a gyalázatos, bűdös kocsmárost...

És azon a napon, amikor elkerüli a kocsmát? Igen, azon a napon a kutya sem jön fát apríttatni. Maguk vágják az emberek a fát. A fene eszi őket azért a néhány garasért. És ilyen napokon a baltának szenteli az életét. Kezdetben csak halkán, szívhezszólán

fütyülni kezd. A parki bokor alól előkerül a kaszakó, és lassan, ütemesen fenyvesíteni, élesíteni kezdi a baltát. A kaszakó susogása összevegyül a halk fütyűszóval és olyan szépen utánozza a kiskocsmában hallott melódiákat, hogy a többi favágó is belekezd az élesítésbe. Susognak, morognak a kaszakövek, de fütyülni csak ő fütyül, mert a többi botfülü. Mondják is neki, hogy nagy baj, nagyon nagy hiba, hogy nem játszik valamilyen hangszeren. Erre ő mindig azt mondja, hogy ha valaki hozna valamilyen muzsikáló masinát, hát tudna vele bálni, a hegedút is megtudná ríkatni. Ilyenkor aztán még határozottabban kezdi fütyülni azt dalt, amit legtöbb esetben csak ő ismer, és azokra a percekre tartogat, amikor hálából fütyül a dicséretért.

Dél felé már csend van. Ott ül magában, kissé távolabb a többtől és emlékezik. Emlékeit soha sem mondja el senkinek. A Gizának tartogatja. A nyár kegyetlenül bánik a favágókkal, van idő elmélkedni. Télen ugyan hideg van, de kereset is adódik, és ehét, ihat, melegedhet az ember, ha máshol nem, hát a kocsmában. Más az, mint a nyár, éhen, szomjan, perzselő napban várni a megváltó asszonyságokra... Haj, haj, cudar a nyár...

Teli kézzel, ígéretekkel érkezik meg az ősz. Kell is hogy jöjjön, mert valami nagyon, rettenetesen fukar volt ez a nyár. Elvitte a jó, ruganyos, sodronyos ágat, el a székét, és ha valakinek kellett volna az a pléhdoboz, ami olyan szépen eleget tett a vödör, a lavór és az ivóvizet kanna feladatának, akkor azt is eladta volna azon a napon, amikor olyan kíméletlenül kitessekelték az utcára. Nem fizette a házbért azért a kétméteres, mennyezetig vizes, volt mosókonyháért. Cudar házigazda, mindig azon jajgat, hogy valamiből élni kell, a pincéje meg tele van almával, borral.

Az ősz, az ősz... Olyanná vált az ősz is mint a Giza. Megcsalta. Éppen úgy csalta meg mint a Giza. Szemelátára ment el másokkal. Igen, az ősz másokhoz szegődött, Gizával együtt. Fialat, bozontos, fekete hajú fiú volt, fia lehetett volna Gizának, mégis elment vele... Nem jön többet a kiskocsmába takarítani. Nem jött, pedig hány napot, hetet várt rá... A köpködőn pedig azt mondják neki, hogy részeg embert nem fogadnak fel... Ó, hogyan kellett szorítani karjával hóna alatt a baltáját, hogy neki ne ugorjon annak a köcsög-mellű, ülepszájú szipirtónak!

Maga sem tudta miért, ablaklesésre adta fejét. Járt az utcákat és bámulta az ablakokat. Reggelenként, a hajnali félhomályban, néha öltözködő nőket pillantott meg. Ilyenkor ismét Gizára gondolt, és nem bámulta tovább az ablakokat. Ment, lehajtott fővel, félig behunyt szemmel és álmodott. Mindig ott kezdte, annál a kis inasnál, aki rohan fel a mozigépház lépcsőjén, viszi a hűsítő vizet a mozigépészeknek, a mester úrnak, aki majd őt is megtanítja, hogyan kell a mozigépet kezelni... Igen, ő akkor mindent meg akart tanulni, mindent meg akart tenni, csak-hogy megtanulja azt a csodálatos gépet kezelni, aminek a segítségével ott bent a teremben olyan bámulatos szép képeket lehet varázsolni a fehér vászonra. Már ismerte a filmszínészeket, nevüket is tudta, meg a varázslatos géppel is ismerkedni kezdett, amikor a boldogító dallamok füttyülése közben az az eset történt. Nem tudta, ki az a pocakos úr, nem is köszöntötte, ült ott, mintha nem is látta volna, hogy bejött... Csak később, nagysokára amikor már régen elzavarták a gépnázból, akkor tudta meg, hogy az volt a tulajdonos. Azt hallotta, hogy az a gazdag ember sajnálta tőle azt a kis fizetést, amit kapott, és csak úgy, valami mérges hangulattól fütve, már ki is dobta.

Hej, ha mindezt még a tavaszon elmondta volna a Gizának. Mert nem volt ő mindig ilyen ágrólszakadt. Vállalt ő munkát mindent, amit csak egy ember elvégezhet. Es hogy végül miért is lett éppen favágó? Hm... igen, miért is lett favágó?... Mit is lehetne erre válaszolni, ha Giza kérdezné? Favágó... Eles baltával odasújtani... srecc! Hasad a fa... A hatalmas fát fel lehet aprítani. Csak erő kell hozzá... Erő!

Reggelenként hányszor üresek voltak az ablakok, olyannyira üresek, hogy még az álmoktól is megfosztották az embert. De lehet, hogy nem is az üres ablakok, hanem a mindent átragó hűvös, ködös, esős őszi napok tépik ki az ember lelkéből az álmokat. Lehet... A temetőárok is nagyon hűvös már ilyenkor, nem olyan édes az alvás, mint jó időben. Az álmokat szétriasztotta a kegyetlen valóság... Valahol meleg helyen kellene aludni... Hol?... Hol?!

Talán már utcaseprőnek, klozettakarítónak is elmenne, de ott sem kell. Nem kell sehoh sem, mert azt mondják, hogy ritkán józan. Hetek óta nem volt ital a szájában, alig keres egy meleg lötyyre valót... Inni? Már a balta, a szép fényes és éles balta is elhagyta.

Eladta, mert enni kellett... Hogy nézett vissza az a balta! Mint egy okos kutya, ha tudja, hogy a gazdája felkötötte magát és nincs tovább, és ha nem akar éhen veszni, új gazdát kell keresnie, úgy nézett vissza a balta, igen, úgy mint a hű kutya... Talán ha beszélni tudott volna, búcsúzáskor úgy köszönt volna el, hogy lesz még munka, dolgozunk mi még együtt, csak az a cudar Giza... csak azt felejtse el, édes gazdám. De nem szólt, hirtelen bebújt annak a másik favágónak a hóna alá és elmentek... Valami halk melódiát füttyörésztett búcsúztatóul.

Ha örült, ha bánatos volt, rázendített valamilyen dalra. Füttyös favágónak ismerték. Azon a reggelen is, amikor már az ablakban nem a Giza mását kereste, halkan füttyörésztett, és többször is végigsétált azon a szűk utcán, ahova az utcabelieken kívül talán senki se jár. Egy ablakot figyelt. Függyöny lengett rajta... Nézte az ablakot, nézte és úgy érezte, hogy valami hívja, húzza, hogy nézze meg közelebről a függyönyt, hogy hajtsa félre, hogy az ablakon át lépjen be a szobába, hirtelen fogja meg azt a felöltökabátot, ami a szék karján pihen...

Csak kint a temetőárokban, a bokrok között nézte meg jobban a kabátot. A szívverése mintha azt dobogta volna, hogy eladni, eladni... Ki veszi meg? Hátha rajtafogják?... Estére még magára takarja, majd csak holnap vagy holnapután adja el.

A hideg nem gyalog, hanem vágató paripákon rohant végig a tájon. A kabát még ott volt a temetőárokban. Az éjszaka azonban még a kabát alatt is kibírhatatlanul mart. Néma, fényes éjszakában, mint a temető kísértete, elindult a favágó. Tudta, hogy hová megy. A városvégi kiskocsmában fátyolszerűen lengett a füst. Alig látták az érkezőt, senki sem figyelt rá, hogy pálinkát kért. Kabátját a fogásra akasztotta, egészen közel a csapzékhez... Felhajította az italt és az udvarra nyíló ajtón távozott. A kabát ottmaradt... Talán elég lesz azért az egy fityók pálinkáért. Füttyörésztve érkezett meg útja céljához.

Az utcai lámpa halvány fénye úgy világított, mintha valami óriási gyász folytán csak félig szabadna látnia a világot, az utcát, amelybe oda állították, hogy nézze, mi is történik az éjszakában. A villanypóznán pisálkóló lámpa el sem csodálkodik, nem is hunyorít, hanem csak egyszerűen nézi, és

tudomásul ves. Hogy az az ember, aki olyan szép meglepéssel, halkan füttyülve érkezett, felemeli az utcai szemetesgödör fedelét, belenéz a gödörbe, nézi, aztán hirtelen bebújik... Ott lenn még valamivel foglalatoshatott, mert csak egy kicsit később húzta magára a gödör fedelét.

A lámpa csak álldogált ott az utcában. A póznán a drótokat hajnalra valami fehér hidegség vonta be. Már álmos is lehetett a lámpa, mert alig világított, de azt még látta, hogy megérkezik a szemeteskocsi, hogy kiürítsék a gödröt... Az emberek már hajtották is fel a szemetesgödör ajtaját, a vasvillák belefúródtak a mélybe, hogy a kocsiba emeljék a gödörből a sze-

metet... Talán a lámpa hunyorított, vagy a villák akadtak meg valamiben, az emberek hirtelen észrevették, hogy ott a gödörben egy ember van...

Mikor kihúzták, akkor látták, hogy a mélybefúró villák már nem sok kárt tettek benne, csak a vállát, meg a lábszárát szúrták meg, az ember azonban meg sem nyikkant... Aludt, mélyesen aludt, olyan mélyesen, hogy az egyik szemétszállító ember levette sapkáját, és halkan megjegyezte, hogy ismeri a füttyös favágót, most olyan mint a megfagyott füttyező, amely ha kitavasodik, újra kienged, és ismét muzsikál valami egyszerű, megfoghatatlan melódiát a szegény emberek életéről.

Baskin Leonard (USA):
Haldlangyal, 1959